

Juridikens prejudikat och praxis

- Vilka principer gäller för skydd av skogen och dess arter?

Josia Hort

Idag kommer vi att prata om:

- Vilka principer ligger till grund för lagstiftningen?
- Hur har dessa principer tolkats av domstolarna?
- Vad är på gång nu?

Allt utifrån artskyddet.

Vad är en princip?

- Pekar inte ut ett visst resultat i ett enskilt fall – ger riktning och vägledning
- En princip kan stå i konflikt med en annan
- Principer vägleder lagstiftaren inom ett visst område
- Principer kan användas av domstolar när de ska tolka och tillämpa lagstiftningen

Viktiga principer för miljörätten och artskyddet

Principen att förorenaren betalar

Principen att förebyggande åtgärder bör vidtas

Principen att miljöförstöring företrädesvis bör hejdas vid källan

Försiktighetsprincipen

Proportionalitesprincipen, legalitetsprincipen

Försiktighetsprincipen

I syfte att skydda miljön ska försiktighetsprincipen tillämpas *så långt möjligt och med hänsyn tagen till staternas möjligheter* härtill. Om det föreligger hot om *allvarlig eller oåterkallelig skada*, får inte avsaknaden av vetenskaplig bevisning användas som ursäkt för att skjuta upp *kostnadseffektiva* åtgärder för att förhindra miljöförstöring.

Riodeklarationen, princip 15

Försiktighetsprincipen

I syfte att skydda miljön ska försiktighetsprincipen tillämpas *så långt möjligt och med hänsyn tagen till staternas möjligheter* härtill. Om det föreligger hot om *allvarlig eller oåterkallelig skada*, får inte avsaknaden av vetenskaplig bevisning användas som ursäkt för att skjuta upp *kostnadseffektiva* åtgärder för att förhindra miljöförstöring.

Riodeklarationen, princip 15

Försiktighetsprincipen

When an activity raises threats of harm to human health or the environment, precautionary measures should be taken even if some cause and effect relationships are not fully established scientifically.

In this context *the proponent of an activity*, rather than the public, *should bear the burden of proof*.

The Wingspread Statement on the precautionary principle

Artskyddslagstiftning på flera nivåer

- **Internationella konventioner** – Bernkonventionen, Bonnkonventionen, Konventionen om biologisk mångfald mfl
- **EU-rätt** - Art- och habitatdirektivet och Fågeldirektivet mfl
- **Nationell rätt** – miljöbalken, skogsvårdslagen och artskyddsförordningen mfl

EU:s miljö rätt

Unionens miljöpolitik ska syfta till en hög skyddsnivå med beaktande av de olikartade förhållandena inom unionens olika regioner. Den ska bygga på *försiktighetsprincipen* och på *principerna att förebyggande åtgärder bör vidtas, att miljöförstöring företrädesvis bör hejdas vid källan och att förorenaren ska betala*.

Artikel 191 i Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt

Miljöbalken

2 § Alla som bedriver eller avser att bedriva **en verksamhet** eller vidta en åtgärd **skall skaffa sig den kunskap som behövs** med hänsyn till verksamhetens eller åtgärdens art och omfattning för att skydda människors hälsa och miljön mot skada eller olägenhet.

3 § Alla som bedriver eller avser att bedriva **en verksamhet** eller vidta en åtgärd **skall utföra de skyddsåtgärder**, iaktta de begränsningar och vidta de försiktighetsmått i övrigt **som behövs** för att förebygga, hindra eller motverka att verksamheten eller åtgärden medför skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön. I samma syfte skall vid yrkesmässig verksamhet användas bästa möjliga teknik.

Dessa försiktighetsmått skall vidtas så snart det finns skäl att anta att en verksamhet eller åtgärd kan medföra skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön.

Artskyddsförordningen

- Fridlysning av djur- och växtarter (4-9§§)
- 4, 4a & 7 §§ implementerar EU-direktiv
- 6, 8 & 9 §§ är nationella fridlysningsbestämmelser
- Möjligheter till dispens (14-15§§)

Artskyddsförordningen är en precisering av de allmänna hänsynsreglerna, MÖD 2013:13

Fridlysning av andra djur än fåglar 4 a § artskyddsförordningen

Det är förbjudet att, i fråga om sådana vilt levande djurarter som har markerats med N eller n i bilaga 1,

1. **avsiktligt** fånga eller döda djur,
2. **avsiktligt** störa djur, särskilt under djurens parnings-, uppfödnings-, övervintrings- och flyttperioder,
3. **avsiktligt** förstöra eller samla in ägg i naturen, och
4. skada eller förstöra djurens fortplantningsområden eller viloplatser.

Förbudet gäller alla levnadsstadier hos djuren.

- Förbuden gäller på individnivå

Fridlysning av fåglar 4 § artskyddsförordningen

Det är förbjudet att

1. **avsiktligt** fånga eller döda vilda fåglar,
2. **avsiktligt** förstöra eller skada vilda fåglars bon eller ägg eller bortföra sådana fåglars bon,
3. samla in vilda fåglars ägg, även om de är tomma, och
4. avsiktligt **störa** vilda fåglar, särskilt under deras häcknings- och uppfödningstid, om inte störningen saknar betydelse för att
 - a) bibehålla populationen av fågelarten på en **tillfredsställande nivå**, särskilt utifrån ekologiska, vetenskapliga och kulturella behov, eller
 - b) återupprätta populationen till den nivån.

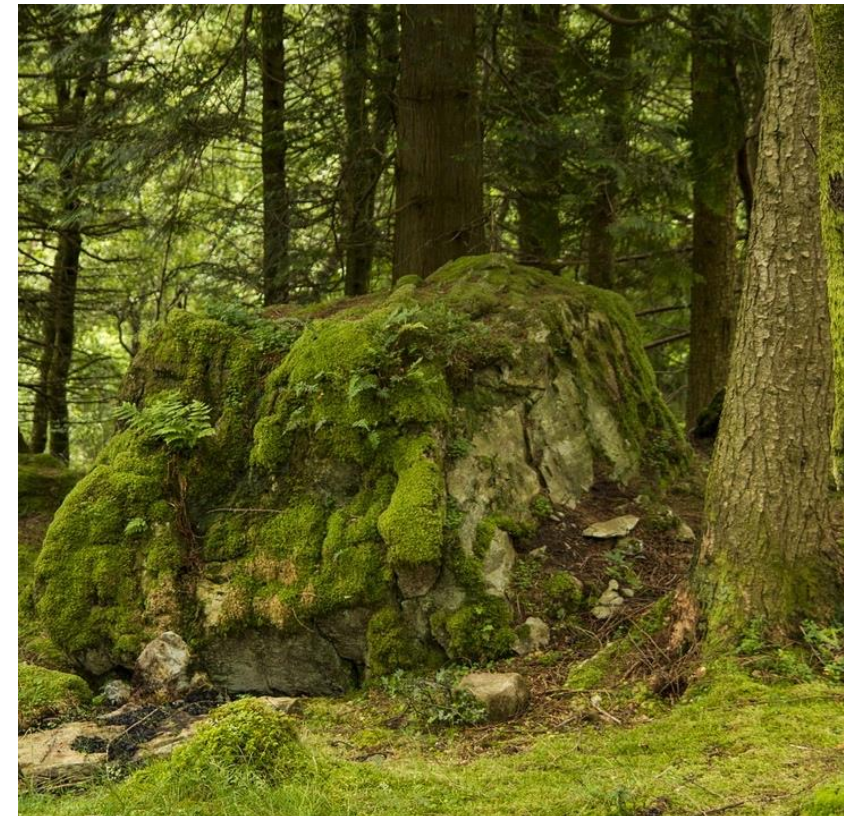

En bedömning av om förbuden aktualiseras ska göras i tre steg

(MÖD 2021-07-12 mål nr M 3276-20)

- 1) Förekommer en fridlyst art i området?
- 2) Påverkas arten av åtgärden?
- 3) Om JA – finns möjlighet att föreskriva skyddsvillkor som otillåten skada inte uppstår?

SAMT Finns det underlag som medger en tillräckligt säker bedömning av risken för påverkan på skyddade arter?

På vilken nivå gäller skyddet för fåglar?

- Arter som omfattas av art- och habitatdirektivet har ett strikt individskydd oberoende av artens bevarandestatus.
- För fåglar anser Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen att 4 a § ”syftar till att bevara eller återupprätta fågelpopulationerna på en tillfredsställande nivå”.
- Exempel på omständigheter som kan tala för att nivån inte kan anses vara tillfredsställande är [enligt regeringen](#) att fågelarten är nationellt rödlistad, finns upptagen på bilaga 1 till fågeldirektivet eller att populationen har genomgått en konstaterad kraftig minskning.
- Det går att argumentera emot myndigheterna och regeringen – hittills har EU-domstolen tolkat förbuden i fågel- och art- och habitatdirektivet på samma sätt. Men direktivens skyddssystem skiljer sig åt – fågeldirektivet omfattar ”samtliga fågelarter som naturligt förekommer inom medlemsstaternas europeiska territorium” och möjligheterna till undantag är mer begränsade.
- EU-domstolen kommer (antagligen) att besvara frågan om hur långtgående skydd fåglar har under de kommande månaderna i mål [C-784/23 Voore Mets](#).

Förbudet mot att störa innefattar ett skydd för fåglars livsmiljöer

- Negativ påverkan på en livsmiljö kan utgöra en störning.
- Negativ påverkan på en fågels fortplantningsområde eller viloplats som innebär att KEF inte kan upprätthållas kan vara en olaglig störning.
- MÖD ([M 610-22](#)) anser att ett vindkraftverk som skulle placeras vid en tjäderspelplats, i en skog som var kraftigt präglad av skogsbruk, var en förbjuden störning av den lokala tjäderpopulationen.
- MÖD ([M 690-24](#)), trots att talltitan är rödlistad nationellt och det finns en klar risk att ett sannolikt revir kommer att försvinna så aktualiseras inte artskyddsförordningens förbud eftersom talltitans regionala bevarandestatus får anses som tillfredsställande och avverkning är av begränsad storlek och ska utföras med viss hänsyn.

MÖD:s praxis är snårig

Två domar som aktualiserade artskyddet för tjäder – en deponi i Knivsta (Uppsala län) och bergtäkt i Sigtuna (Stockholms län).

Tjädern är livskraftig enligt den nationella rödlistan och förekommer på bilaga 1 till fågeldirektivet. 90 procent av populationen återfinns i landets norra delar. I Götaland och Svealand är tjäderstammen betydligt svagare. I båda fallen bedömde MÖD att det skulle ske en negativ påverkan på den lokala populationen. I [Knivsta](#) avslog MÖD ansökan om tillstånd. I [Sigtuna](#) upphävde MÖD villkor om hänsyn till tjäder.

- Kvaliteten på spelplatsen var betydligt högre i Knivsta.
- Underlaget som MÖD hade tillgång till var betydligt mer omfattande i Knivsta.

Se även MÖD:s [dom](#) om kycklingbiotoper från 2018.

Skyddet av boplatser är större än boet (för bil 4 arter och fåglar)

- Enligt EU-domstolen (C-357/20 [Grand Hamster II](#)) omfattar skyddet för *parningsplatser* även områdena omkring parningsplatsen när dessa områden visar sig vara nödvändiga för att djuren ska kunna fortplanta sig
- Enligt Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen gäller detta även för fåglar, de [skriver](#):
”boets funktionalitet [bör] ingå i skyddet, det vill säga att boets funktion för reproduktion finns kvar”
- För arter som återanvänder bon gäller förbudet kontinuerligt, dvs. inte endast under häckningstid.
- Förutsättningar för födosök och mata ungar ingår i skydd av boplatser och behöver bedömas.
([MÖD 2024:24](#))

Kravet på underlaget/utredningen

Hur robust och tillförlitlig behöver utredningen vara för att säkra att fridlysta arter inte dödas, skadas och störs?

Enligt EU-domstolen (C-473/19 och C-474/19 Skydda skogen m.fl.) måste Skogsstyrelsen veta: vilka arter finns i skogar som ska avverkas (p. 67), hur påverkas arterna av en avverkning (p. 70) och säkerställa att den skogsbruksmetod som används är ”förebyggande och hållbar” (p. 70)

Hur uppfylls kunskapskravet 2 kap. 2 § miljöbalken?

”Alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd skall skaffa sig den kunskap som behövs med hänsyn till verksamhetens eller åtgärdens art och omfattning för att skydda människors hälsa och miljön mot skada eller olägenhet.”

Utredning om arter

- 1) Artportalen – dock ej heltäckande utan endast en fingervisning om förekomster.
- 2) Kartunderlag: "Skyddad Natur" ([Skyddad natur](#)) skogliga naturvärden, sumpskogar, ängs- och betesmarksinventeringen, naturreservat, Natura 2000-områden, riksintressen.
- 3) En naturvärdesinventering (NVI) kan vara ett första steg för att kunna bedöma om ett område har sådana livsmiljöer eller strukturer som kan nyttjas av fridlysta arter.
- 4) Artinventering - Om det finns indikationer på att det kan förekomma fridlysta arter behövs det ofta en specifik artinventering.
- 5) Inventering av livsmiljöer och habitatnätverksanalyser.

Domar om utredningskrav

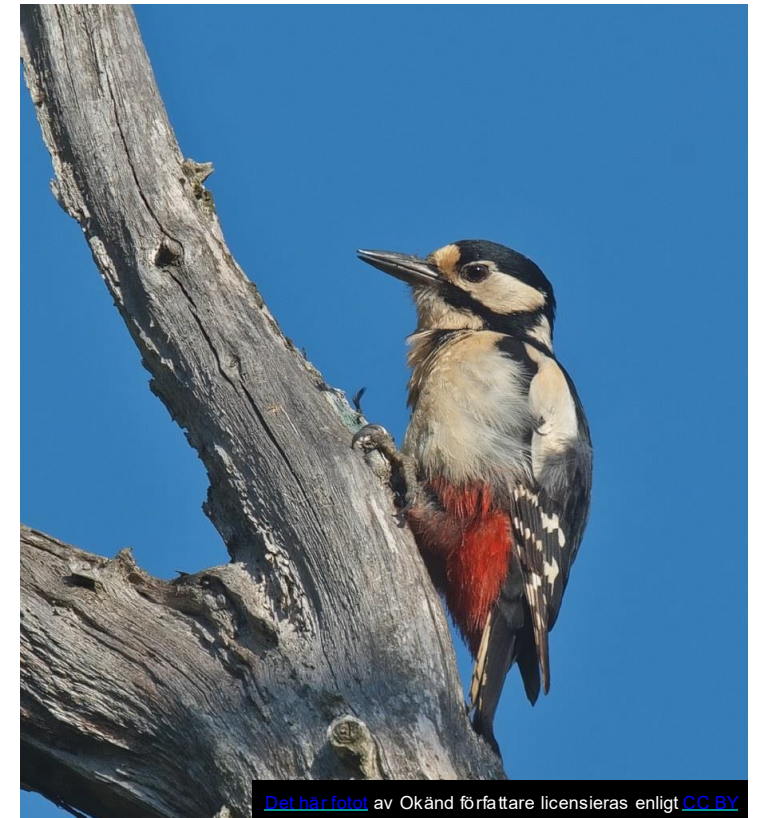
- MÖD (mål nr M 293-22, den 8 juni 2023), skogsavverkning och förekomst av fladdermöss. MÖD skickade tillbaka ärendet till Skogsstyrelsen eftersom det saknades inventering av fladdermöss. Kretsen hade bevisat att det fanns fladdermöss i närområdet och "det kunde därför inte *uteslutas* att det avverkningsanmälda området kan utgöra en lämplig miljö för fladdermöss".
- MÖD 2023:17 II - Domstolen ansåg att det inte var tillräckligt utrett om fladdermöss använder hålträd m.m. inom planområdet som yngelkolonier och alltså om detaljplanen kan genomföras utan att skada eller förstöra fortplantningsområden för fladdermöss.
- MÖD (P 14048-22, den 5 februari 2024) upphävde även i detta avgörande kommunens detaljplan eftersom det inte fanns någon *specifik utredning* avseende förekomsten av fladdermöss och kommunen följaktligen inte heller utrett planens eventuella effekter för dessa. Det saknades därmed tillräckligt underlag för bedömningen av om detaljplanen kan genomföras utan hinder av 4 a § artskyddsförordningen.

Mindre hackspett i Solberga – utredningskrav

MÖD mål nr P 10706-21, 20 december 2022

- MÖD: Det måste kunna *uteslutas* att detaljplanens genomförande skulle kunna medföra en störning som avses i 4 § 4 p artskyddsförordningen.
- Generellt kan sägas att utredningskravet ställs högre ju mer ovanlig och lättstörd arten är.

BirdLife och tretåig hackspett (MÖD 2024:24) – utredningskrav

- Avverkningen riskerar att skada den tretåiga hackspettens bo
- Det saknas utredning för att kunna bedöma om avverkningen i övrigt stör hackspetten

Utredningen inte tillräcklig för att kunna bedöma risken för påverkan på den tretåiga hackspetten. Det behövdes en *närmare utredning* om förekomsten av tretåig hackspett i avverkningsområdet, vilka livsmiljövärden som finns i området för att kunna bedöma om avverkningen riskerade att störa den tretåiga hackspetten i strid med artskyddsförordningen eller om det krävs ytterligare skyddsåtgärder och försiktighetsmått. Domstolen återförvisade ärendet till Skogsstyrelsen.

Slutsatser – utredningskravet

- Åberopa bevisning som gör det sannolikt att det förekommer skyddade arter på platsen.
- Praxis kring utredningskravet är tydligare än praxis för vilken hänsyn som krävs.
- Det måste kunna *uteslutas* (MÖD mål nr P 10706-21, 20 december 2022 och MÖD mål nr M 293-22, den 8 juni 2023) att den sökta verksamheten, oavsett om det är bostadsbyggande eller avverkning av skog, kan genomföras utan att förbuden i artskyddsförordningen aktualiseras.
- Kanske krävs en *specifik artutredning* (MÖD P 14048-22, den 5 februari 2024) avseende skyddade arter som finns i området. Enligt MÖD 2024:24 krävs en *närmare utredning* av förekomsten av en art och vilka livsmiljövärden som finns för den i skogen som ska avverkas.
- EU-domstolens uttalanden i (C-473/19 och C-474/19 Skydda skogen m.fl.) om att Skogsstyrelsen måste säkerställa att den skogsbruksmetod som används är ”förebyggande och hållbar” (p. 70) har fortfarande inte fått fullt genomslag.

Vad är på gång nu?

- Ny skogsutredning; delbetänkande på [remiss](#) till den 14 maj. Slutredovisning efter sommaren. **Svara gärna på den!**
- Ny artskyddsutredning om nationella arter och ersättning för hänsyn till arter (skulle ha slutredovisats i januari 2025).
- Artskydd i skogen (NV och SKS) – samverkansgrupp.
- Fler domar på väg från MÖD. Nya processer om skogsbiomassa är hållbar.
- EU-domstolen kommer antagligen avgöra fågelskyddets omfattning i [C-784/23 Voore Mets](#).

Naturskyddsföreningen

FRÅGOR?

[Det här foto](#) av Okänd författare licensieras enligt [CC BY-NC-ND](#)

Tips på vägledningar, litteratur och hemsidor:

- *Artskydd Grunder och tillämpning*, Wolters Kluwer, Åsa Marklund Andersson och Mikael Schultz
- Skogsstyrelsens kunskapsstöd om fridlysta arter: [Vägledningar och kunskapsstöd artskydd - Skogsstyrelsen](#)
- Länsstyrelsens vägledning [Fridlysta arter i detalj- och översiktsplanering](#)
- Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen. [Gemensamma riktlinjer för handläggning av artskyddsärenden i skogsbruket](#), Version 2.0, 2023
- EU-kommissionens [vägledning om fridlysningsbestämmelser enligt art- och habitatdirektivet](#)